

Milieuberichtgeving

H.J. Mélis en E. de With*

De maatschappelijke verantwoordelijkheid van ondernemingen betekent onder meer dat in de externe berichtgeving aandacht besteed moet worden aan het milieu. Een onderzoek onder 27 beursgenoteerde ondernemingen leert dat er in toenemende mate informatie over het milieu wordt verstrekt, maar dat er nog grote onderlinge verschillen bestaan. Op basis van een inventarisatie van de informatiebehoefte van verschillende groepen belanghebbenden verdient een jaarlijks terugkerend milieuverslag de voorkeur.

Het milieu is de laatste jaren sterk in de belangstelling komen te staan. Vrijwel dagelijks worden er in de media milieuproblemen en maatregelen daartegen besproken. Ook op het terrein van de externe berichtgeving van ondernemingen is het milieu een actueel onderwerp. Met name eventuele consequenties voor de jaarrekening en het wel of niet invoeren van een milieuverslag staan ter discussie.

Naast deze recente, uit de praktijk voortkomende discussie, is er al eerder, binnen de context van de theorie over de maatschappelijke berichtgeving, gewezen op de verantwoordelijkheid die bedrijven hebben tegenover de omgeving en op de consequenties daarvan voor hun berichtgeving. Vooral in de jaren zeventig ontstond er aandacht voor een ruimere vorm van berichtgeving; men zag in dat een hogere winst niet vanzelfsprekend betekende dat een onderneming een betere functie vervulde in de samenleving. Naast financiële informatie zou ook informatie moeten worden verstrekt over de niet-financiële gevolgen van de ondernemingsactiviteiten en met name over de gevolgen voor de werknemers, consumenten en het milieu.

Voor al het gebied van de werknemers- en de consumentenberichtgeving is de theorie verder uitgewerkt en in de praktijk getoetst. Op het terrein van milieuberichtgeving echter is er minder aandacht besteed aan het uitwerken van de theorie. In dit artikel wordt dit terrein betreden en wordt bekeken hoe binnen de theorie van de maatschappelijke berichtgeving er verslaggeving zou kunnen plaatsvinden over de milieu-aspecten van de ondernemingsactiviteiten. Daarbij worden de volgende vragen gesteld:

- behoort informatie over de gevolgen voor het milieu van de ondernemingsactiviteiten in de externe berichtgeving opgenomen te worden;
- hoe zou de milieuberichtgeving plaats moeten vinden;
- in hoeverre wordt er in de praktijk door ondernemingen milieu-informatie verstrekt?

Dit artikel beperkt zich tot het niet-financiële deel van de externe berichtgeving en richt zich met name op het jaarverslag¹. Er wordt niet ingegaan op de wijze waarop bepaalde milieu-aspecten in de

jaarrekening kunnen worden verwerkt, zoals het afwaarderen van vervuilde terreinen en het vormen van voorzieningen voor milieurisico's.

Maatschappelijke berichtgeving

Na de tweede wereldoorlog zijn de relaties van de ondernemingen met de buitenwereld intensiever geworden. Door de toegenomen integratie met haar omgeving die hierdoor heeft plaatsgevonden, kan de onderneming gezien worden als een subsysteem van het grotere maatschappelijke systeem. De onderneming functioneert als een open systeem dat wordt beïnvloed door de omgeving en op zijn beurt de omgeving weer beïnvloedt. Met name voor grote ondernemingen is dit zogenaamde open model actueel. Volgens dit model moet de onderneming rekenschap afleggen en informatie verschaffen ten behoeve van diverse groepen belanghebbenden. De onderneming is niet alleen verantwoordelijk voor de economische effectiviteit, maar voor de totale effectiviteit van de onderneming².

De keuze voor maatschappelijke verantwoordelijkheid, aansluitend bij het open model, heeft tot gevolg dat de onderneming diverse groepen deelgenoten in staat moet stellen om zich een oordeel te vormen over de effecten van de ondernemingsactiviteiten. De aanvaarding van de maatschappelijke verantwoordelijkheid houdt niet alleen de bereidheid in om informatie te verstrekken, maar ook om verantwoording af te leggen. Deze vorm van externe berichtgeving wordt aangeduid als 'maatschappelijke berichtgeving' en door Schreuder als volgt om-

* H.J. Mélis is werkzaam bij Paardekooper en Hoffman registeraccountants te Amsterdam. E. de With is universitair docent bij de vakgroep Kosten- en Winstvraagstukken van de Vrije Universiteit. Dit artikel is gebaseerd op H.J. Mélis, *Milieuberichtgeving*, publikatie 11 van de MSR-reeks van de Stichting Moret Fonds.

1. Met 'jaarverslag' wordt het bestuursverslag of directieverlag bedoeld (zoals in de wet, artikel 391, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek).

2. L. Traas, *Veranderde visies op de onderneming en hun consequenties voor de verslaggeving*, in: J.W. van Belkum (red.), *De wet op de jaarrekening in perspectief*, 1975, blz. 23-35.

schreven: "de informatieverstrekking door een onderneming aan haar deelgenoten omtrent de door deze deelgenoten relevant geachte effecten van de ondernemingsactiviteiten"³. Maatschappelijke berichtgeving omvat niet alleen financiële maar ook niet-financiële informatie.

Binnen het kader van de theorie over de maatschappelijke berichtgeving kan gesteld worden dat informatie over de gevolgen van de ondernemingsactiviteiten voor het milieu in de externe berichtgeving opgenomen moeten worden. De keuze voor maatschappelijke verantwoordelijkheid houdt immers in dat ondernemingen verantwoordelijk zijn voor alle voorzienbare milieu-effecten van de ondernemingsbeslissingen. De consequenties hiervan voor de externe berichtgeving zijn dat een onderneming informatie moet verstrekken en verantwoording schuldig is over de milieu-effecten van haar activiteiten.

In het verlengde van de eerder gehanteerde definitie van maatschappelijke berichtgeving kan milieu-berichtgeving worden omschreven als: "de informatieverstrekking door een onderneming aan haar deelgenoten omtrent de door deze deelgenoten relevant geachte milieu-effecten van de ondernemingsactiviteiten". De deelgenoten van de onderneming staan in deze definitie centraal. Uitgangspunt is dat de inhoud van de te verstrekken milieu-informatie wordt bepaald door deelgenoten die redelijk gezien een direct of indirect belang hebben op dit terrein.

Belanghebbenden

Op het gebied van milieu heeft een onderneming te maken met een ruime kring van deelgenoten: omwonenden, milieugroeperingen, werknemers, consumenten, vakbonden, financiers enzovoort. In tegenstelling tot hetgeen in de sociale en consumentenberichtgeving het geval is, is er dus niet sprake van één, goed afgebakende groep van deelgenoten.

Om te bepalen wat de informatiebehoefte is van de deelgenoten, hebben wij de zogenaamde vertegenwoordigingsmethode gehanteerd⁴. Volgens deze methode formuleren deelgenoten zelf al dan niet via hun vertegenwoordigingsorganen (onder andere vakbonden, consumentenbonden, milieu-organisaties) hun informatiebehoefte. De belangrijkste vraag is nu: welke informatie wordt relevant geacht door de verschillende belangenorganisaties?

Wat betreft de milieuberichtgeving maken de werkgevers een onderscheid tussen de informatieverschaffing aan de overheid en aan de andere belanghebbenden. De informatieverstrekking aan de overheid vindt plaats door overleg, schriftelijke rapportages en bezoeken van controlerende ambtenaren. Ze is vooral bedoeld ter controle van de naleving van de vergunningsvoorschriften. Daarnaast vindt communicatie plaats met de samenleving, waarbij het primair gaat om voorlichting ten einde in een informatiebehoefte te voorzien. Deze informatieverstrekking kan eventueel plaats vinden via een apart milieuverslag. Als een indicatie voor een mogelijke inhoud worden genoemd: een schets van het milieubeleid en van de plannen van de onderneming, en een beschrijving van de gang van zaken (onder andere de werking van het milieuzorgsysteem, van de emissie naar het milieu en van contacten met de overheid)⁵.

De milieubeweging is van oordeel dat het bedrijfsleven schriftelijke verantwoording schuldig is over de

gevolgen van de bedrijfsactiviteiten voor het milieu. Er wordt gepleit voor een wettelijke regeling, waarin is bepaald dat ondernemingen die het onderwerp zijn van milieuvoorschriften periodiek een milieuverslag schrijven. Zo'n verslag dient openbaar te zijn en er moeten ten minste de volgende punten in worden besproken:

- omvang van de vaste, vloeibare en gasvormige afvalstromen en de wijze van afvoer;
- een overzicht van milieu-incidenten en maatregelen en investeringen ten aanzien van de bestrijding van ongewenste milieu-effecten⁶.

De werknemersorganisaties stellen dat er een milieuverslag moet komen dat inzicht in de bedrijfsvoering verschaft aan belanghebbenden, waaronder vakbonden, omwonenden en milieu-organisaties. Het milieuverslag zou moeten worden voorgeschreven voor alle vergunningsplichtige bedrijven. Verder dient het openbaar te zijn, echter de openbaarheid mag niet zover gaan dat bedrijfseconomische belangen worden geschaad.

Een verplicht milieuverslag kan volgens de FNV een stimulerende rol vervullen bij het opzetten van een milieuzorgsysteem: een goed verslag zal namelijk alleen gebaseerd kunnen zijn op een interne rapportage. Eisen aan de inhoud en de uitgebreidheid van het verslag hangen volgens de werknemers samen met de omvang van een bedrijf en de milieurisico's⁷.

In de notitie *Bedrijfsinterne milieuzorg* geeft de overheid het beleid weer voor milieuzorgsystemen en milieuverslaggeving⁸. Ondernemingen dienen jaarlijks aan de overheid te rapporteren over het functioneren van de milieuzorgsystemen. Voor de invoering van de milieuzorgsystemen en de rapportage daarover wil de overheid voorsnog geen wettelijke maatregelen treffen. Invoering wordt in eerste instantie gezien als een verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf. Wat betreft de inhoud dient het milieurapport volgens de notitie inzicht te verschaffen in het functioneren van het milieuzorgsysteem. De rapportage is ruimer dan de reeds bestaande, die voortvloeit uit de vergunningsverplichtingen. Het bevat zowel een terugblik op de getroffen maatregelen en de uitvoering daarvan, als een vooruitblik op de te nemen maatregelen voor de toekomst.

Ook aan consumentenorganisaties en organisaties van vermogensverschaffers is gevraagd naar hun opvatting over milieuverslaggeving. De Consumenten-

3. Zie H. Schreuder, *Maatschappelijke verantwoordelijkheid en maatschappelijke berichtgeving van ondernemingen*, Leiden, 1981.

4. Zie onder andere A. Huizing, *De gebruikersbenadering: gewenste feiten?*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 1987, blz. 15.

5. VNO, NCW, *Milieuzorg in bedrijven*, Den Haag, 1986; VNO, NCW, *Onderneming en milieu*, Den Haag, 1988.

6. P. Sprengers, *Gewaarmerkt verslag is nodig om milieuzorg te stimuleren*, *Het Financieel Dagblad*, 19 mei 1989; W. Berends en T. Mol, *Milieuzorg in bedrijven, ons een zorg*, Amsterdam, 1988.

7. FNV, *Een vakbondsbasis voor milieubeleid*, Amsterdam, 1988; FNV, *Commentaar op Notitie bedrijfsinterne milieuzorg*, Amsterdam, 1990.

8. Tweede Kamer der Staten Generaal, *Notitie bedrijfsinterne milieuzorg*, vergaderjaar 1988-1989, nr. 206 333, Den Haag, 1989; Tweede Kamer der Staten Generaal, *Milieuprogramma voortgangsrapportage 1990-1993*, Den Haag, 1989.

bond en de Stichting Konsumenten Kontakt bleken geen officiële standpunten over dit onderwerp in te nemen en wachten daarmee tot er op dit gebied wetgeving komt. Ook de Vereniging voor de Effectenhandel en de Vereniging voor Effectenbezitters hebben geen officieel standpunt, hoewel erkend wordt dat een ruimere informatieverstrekking over het milieu in het belang van de aandeelhouders kan zijn. In de bankwereld is er op dit terrein geen eensluidend standpunt te vinden. Het Nederlands Instituut voor het Bank- en Effectenbedrijf en de Nederlandse Vereniging van Banken hebben geen officieel standpunt.

Inhoud milieuberichtgeving

Uit het voorgaande blijkt dat een aanknopingspunt voor de te verstrekken milieu-informatie kan worden gevonden bij het vergunningenstelsel of wat ruimer, bij de milieuzorgsystemen van de ondernemingen. Alle vertegenwoordigingsorganisaties achten het verstrekken van informatie op het terrein van de vergunningen relevant. Echter met name de werkgevers maken hierbij onderscheid tussen de informatieverstrekking aan de overheid en die aan de overige deelgenoten. Dit onderscheid is, gezien de hiervoor getrokken conclusies, slechts van belang voor zover er bij de vergunningverlening bedrijfsvertrouwelijke informatie moet worden doorspeeld. Aangezien de in te voeren milieuzorgsystemen voor een belangrijk deel aansluiten bij de vergunningsvoorschriften, dient aanvullende informatie te worden verstrekt over het functioneren van het systeem. Uit informatie ten aanzien van vergunningen en milieuzorgsystemen kunnen de volgende aspecten worden gedestilleerd die in een milieuverslag kunnen worden opgenomen.

Allereerst dient in het milieuverslag een beschrijving te worden opgenomen van het ondernemingsbeleid en de algemene doelstellingen ten aanzien van het milieu. Vervolgens moet een beschrijving worden opgenomen van de gang van zaken in het verslagjaar bestaande uit:

- gegevens over vervuiling (emissies) op het gebied van geluid, lucht, bodem en water;
- informatie over het afvoeren van afvalstromen (eventueel een overzicht van een stoffenregistratie);
- een beschrijving van de voorgenomen activiteiten in het kader van een jaarlijks milieuprogramma en van de uitvoering en het resultaat hiervan;
- een beschrijving van het functioneren van het milieuzorgsysteem;
- een overzicht van de milieu-incidenten (bijvoorbeeld calamiteiten, overtredingen vergunningsvoorschriften) en de daartegen genomen maatregelen.

Ten slotte moet in het verslag informatie over het voorgenomen milieuprogramma voor het komende jaar worden opgenomen.

Bovenstaande aspecten geven slechts in grote lijnen de mogelijke inhoud van een milieuverslag weer. Een nauwkeuriger invulling zal per onderneming verschillen vanwege de ongelijkheid van bedrijven naar omvang en aard. Op deze verschillen kan worden ingespeeld door de inhoud van de te verstrekken informatie af te laten hangen van de verstrekte vergunningen. Dit kan niet alleen gebeuren op basis

van de zwaarte van de vervuiling (bij voorbeeld vergunningen van gemeente, provincie of rijksoverheid), maar ook op basis van de deelgebieden waarvoor de vergunningen worden uitgereikt (bij voorbeeld luchtverontreiniging, geluidshinder, verontreiniging oppervlaktewater enzovoort).

Voorts maakt de aansluiting bij de belangrijkste onderdelen van het milieuzorgsysteem een zekere differentiatie mogelijk bij de invulling van de genoemde aspecten. Tevens kan door segmentatie van de informatie de milieuverslaggeving aangepast worden aan verschillen in omvang van ondernemingen. Segmentatie kan plaatsvinden naar bedrijfsactiviteiten en in het uiterste geval naar bedrijfsvestiging. Hiermee wordt voorkomen dat grote ondernemingen kunnen volstaan met globale informatie, terwijl kleinere relatief veel informatie moeten prijsgeven.

De milieu-informatie dient zoveel mogelijk verstrekt te worden met behulp van kwantitatieve gegevens (indicatoren). Het voordeel van het gebruik van indicatoren boven verbale informatie is dat de vergelijkbaarheid voor de onderneming met andere ondernemingen en voor dezelfde onderneming met andere perioden beter mogelijk is. Zo kan er bij voorbeeld door toepassing van indicatoren beter worden gecontroleerd in hoeverre de voorgestelde programma's ook werkelijk zijn gerealiseerd.

Aan de mate van informatieverstrekking door een onderneming worden grenzen gesteld door concurrentie-overwegingen, kostenoverwegingen en door de mate van significantie van gegevens. Een belangrijke beperking voor een grotere openheid wordt gevormd door concurrentienadelen, die ontstaan als een onderneming bedrijfsvertrouwelijke gegevens naar buiten brengt. Deze beperking is overigens in de wet terug te vinden bij onderdelen van het jaarverslag waarvan de verstrekking wettelijk is geregeld ("voor zover gewichtige redenen zich hiertegen niet verzetten", Boek 2 BW, art. 391, lid 2).

Een verdere begrenzing van de informatieverstrekking wordt gevormd door de kosten die gepaard gaan met het verzamelen en presenteren van de gegevens. De kosten dienen op te wegen tegen het nut van de verstrekte informatie. Overigens zijn er door het aansluiten bij de milieuzorgsystemen veel gegevens reeds aanwezig, waardoor er in het algemeen maar weinig extra kosten verbonden zijn aan de milieuverslaggeving.

Een derde beperking wordt gevormd door de materialiteit (significantie) van de informatie. Hierbij komt de vraag aan de orde of een bepaald onderwerp wat betreft omvang van de gegevens belangrijk genoeg is om te publiceren. Deze vraag draagt ertoe bij dat een overmaat aan gegevens wordt voorkomen en dat een administratief milieuprobleem, 'gegevenspollutie', wordt beperkt.

Over de wenselijkheid en de haalbaarheid van een waarmerking van het milieuverslag door een milieu-accountant wordt uitgebreid gediscussieerd. Certificering komt de betrouwbaarheid van de verstrekte gegevens natuurlijk ten goede, waardoor het milieuverslag beter kan voldoen aan de informatie- en rekenschapsfunctie. Controle in de nabije toekomst lijkt haalbaar gezien de ontwikkelingen in de praktijk, waar accountantskantoren zijn gaan samenwerken met ingenieursbureaus om op de ontwikkelingen rond de milieuzorgsystemen in te spelen.

Vorm van milieuberichtgeving

Er bestaat een groot aantal mogelijkheden om milieuberichtgeving plaats te doen vinden. Dit kan onder andere door middel van jaarstukken, aparte brochures, vaktijdschriften, persconferenties, persberichten, interviews, reclame en redevoeringen bij het aanbieden van de jaarstukken.

Het is onzes inziens in ieder geval zinvol om milieu-informatie in de jaarverslaggeving op te nemen. De andere media hebben vaak een beperkter bereik en zijn veelal gericht op specifieke doelgroepen, waardoor niet alle belanghebbenden worden bereikt. Dit geldt zeker voor het milieu, aangezien er sprake is van een groot aantal deelgenoten. Uit gebruikersonderzoeken komt bovendien naar voren dat de jaarstukken door verschillende belanghebbenden van een onderneming als een belangrijke informatiebron worden beschouwd⁹. Ten slotte pleit ook de goede toegankelijkheid van de jaarstukken ervoor om milieu-informatie primair via de jaarverslaggeving naar buiten te brengen: de informatie is openbaar en veelal kosteloos verkrijgbaar.

Informatie over het milieu kan dus het beste opgenomen worden in de jaarverslaggeving. Gepleit wordt om een apart milieuverslag, zoals een sociaal verslag, op te nemen naast de financiële jaarstukken. Daarnaast zouden binnen het jaarverslag in een milieuparagraaf de hoofdpunten van dit verslag kunnen worden samengevat. Door een aparte paragraaf in het jaarverslag op te nemen kan ook een zekere integratie worden bereikt tussen jaarverslag en jaarrekening, zodat er een samenhangend geheel ontstaat tussen financiële en niet-financiële informatie over het milieu. Te denken valt bij voorbeeld aan het opvoeren van een voorziening die in de toelichting moet worden omschreven en die ook van belang is om in de milieuparagraaf te vermelden. De bundeling van informatie in een milieuparagraaf heeft als voordeel dat de informatie niet wordt versnipperd en er niet tussen de regels door gezocht moet worden naar milieu-aspecten van de ondernemingsactiviteiten. Hierdoor blijft de verstrekte informatie overzichtelijk.

Milieuberichtgeving in de praktijk

Ons praktijkonderzoek beperkt zich tot de jaarverslaggeving van ondernemingen. Daarbij hebben wij nagegaan in welke mate Nederlandse beursondernemingen aandacht besteden aan het milieu, welke onderwerpen daarbij aan de orde komen en welke vorm daarvoor is gekozen.

Het onderzoek is gericht op de groep van veertig meest verhandelde fondsen van de Amsterdamse Effectenbeurs. Van deze groep van veertig worden de financiële en de software-ondernemingen niet meegenomen in het onderzoek, aangezien hun invloed op het milieu beperkt is. Er blijven dan 27 bedrijven over. Het onderzoek strekt zich ten slotte uit over de jaarverslagen van 1986 tot en met 1989. Voor deze periode is gekozen omdat sinds het midden van de jaren tachtig de milieuberichtgeving sterk ter discussie staat. Verder is gekozen voor een reeks van opeenvolgende jaren vanwege het feit dat door de leiding van ondernemingen veelal jaarlijks aan wisselende onderwerpen aandacht wordt besteed. Door aan elkaar sluitende jaren te kiezen wordt een beter overzicht verkregen en kunnen eventuele uitschieters worden herkend.

	1986		1987		1988		1989	
	aant.	% ^a	aant.	%	aant.	%	aant.	%
Milieu-informatie	15		12		16		17	
Geen milieu-informatie	12		15		11		10	
Milieuparagraaf	3	20	3	25	7	44	8	47
Meetniveau :								
verbaal	15	100	10	83	10	62	12	71
kwantitatief	0	0	2	17	6	38	5	29

a. Het percentage is berekend over het aantal onderneming dat rapporteert over het milieu.

Resultaten

Van de onderzochte ondernemingen gaat in de periode 1986 tot en met 1989 een steeds groter deel over tot informatieverschaffing over het milieu. Een uitzondering wordt gevormd door het jaar 1987, waarin een terugval kan worden geconstateerd, zie tabel 1. Deze terugval wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat niet alle over het milieu rapporterende ondernemingen consequent elk jaar informatie geven, maar doordat dit wisselend plaatsvindt. Zo wordt bij tien ondernemingen in één jaar nadat milieu-informatie is verstrekt, niet opnieuw tot informatieverstrekking overgegaan. In totaal wordt overigens door 21 verschillende ondernemingen in de onderzoeksperiode minimaal een keer over het milieu gerapporteerd.

De omvang van de verstrekte milieu-informatie vertoont een stijgende lijn. Dit komt naar voren uit de stijging van het gemiddelde aantal regels in een jaarverslag dat aan het milieu wordt besteed. In 1986 droeg het gemiddelde aantal regels over het milieu 19; in 1989 was dit gestegen tot 36.

Een steeds groter aantal bedrijven verstrekt milieu-informatie door middel van een milieuparagraaf, zie tabel 2. De behandeling van de milieu-aspecten vindt daarbij vaak gezamenlijk met onderwerpen als gezondheid en veiligheid van de werknemers plaats. Zo wordt bij Hoogovens en de Koninklijke Shell Groep gerapporteerd onder respectievelijk de titel 'Veiligheid en milieu' en 'Gezondheid, veiligheid en milieu'. Ook bij de milieuparagraaf is een wisseling zichtbaar: publicatie ervan wordt niet altijd jaarlijks herhaald. In het jaarverslag van Pakhoed over 1989 wordt bij voorbeeld verwezen naar het verslag van het jaar ervoor. Naast de milieuparagraaf wordt soms ook bij de berichtgeving over productgroepen of geografische gebieden ingegaan op milieu-aspecten. Deze toespitsing of segmentatie vindt echter nergens volledig plaats en betreft meestal slechts een of enkele van de productgroepen of geografische gebieden. In de verslagen van Akzo en DSM gaat de segmentatie het verst. Zo besteedt het laatstgenoemde bedrijf in het jaarverslag over 1989 behalve in een aparte paragraaf, ook aandacht aan het milieu in drie van de zes divisie-overzichten.

9. J. Klaassen en H. Schreuder, *Het financiële jaarverslag van de ondernemingen: een onderzoek onder gebruikers*, Leiden, 1980, blz. 72.

Boven: tabel 1. Aanwezigheid van milieu-informatie in het jaarverslag bij 27 beursondernemingen

Daaronder: tabel 2. Vorm en meetniveau van de verstrekte milieu-informatie

	1986		1987		1988		1989	
	aant.	% ^a	aant.	%	aant.	%	aant.	%
<i>Algemeen/milieubeleid</i>	7	47	7	58	10	63	10	59
<i>Gang van zaken</i>								
milieuzorg	1	7	2	17	4	25	6	35
emissie	7	47	4	34	8	50	7	42
vaste afvalstoffen	2	14	1	8	1	6	4	24
gebruik grondstoffen	3	20	3	25	4	25	6	35
contacten met overheid	4	27	3	25	4	25	4	24
incidenten en maatregelen daartegen	1	7	2	17	3	19	2	12
juridische procedures	0	0	0	0	1	6	0	0
produkt en produktontwikkeling	5	34	4	34	11	69	11	65
investeringen	7	47	5	42	6	38	7	42
<i>Toekomstgerichte informatie</i>								
	1	7	1	8	4	25	1	6
Totaal aantal aspecten	38		32		56		58	
Gem. aantal aspecten per onderneming	2,5		2,7		3,5		3,4	

a. Het percentage is berekend over het aantal ondernemingen dat rapporteert over het milieu.

Tabel 3. Inhoudelijke aspecten van de milieu-informatie; aantal ondernemingen en procenten van totaal

De informatieverschaffing over milieuzaken geschiedt voornamelijk in verbale vorm (zie tabel 2). Slechts een klein aantal ondernemingen gebruikt indicatoren, en die worden vooral toegepast bij informatie over emissies en investeringen. Het gebruik ervan is overigens veelal beperkt tot een of enkele gegevens die kwantitatief worden uitgedrukt. Een uitzondering hierop wordt gevormd door het jaarverslag van Hoogovens over 1988, waarin verschillende indicatoren worden gebruikt.

In het jaarverslagenonderzoek is nagegaan of een aantal inhoudelijke aspecten over het milieu door de onderzochte ondernemingen ter sprake worden gebracht. De aspecten waarnaar is gekeken staan vermeld in tabel 3 en sluiten aan bij de onderwerpen die eerder naar voren zijn gebracht. De lijst van onderwerpen is overigens niet volledig en bepaalde aspecten kunnen samenvallen. Zo kan bij voorbeeld informatie over investeringen in de ontwikkeling van nieuwe produkten vallen onder zowel het aspect 'investeringen' als 'produkt en produktontwikkeling'. Aansluitend bij de toenemende hoeveelheid milieu-informatie is er ook in het aantal aspecten waarover wordt bericht een stijgende trend te vinden. Over algemeen milieubeleid wordt in de loop van de tijd door meer ondernemingen informatie gegeven. Een groot aantal ondernemingen geeft algemene informatie over of een beschrijving van het beleid omtrent het milieu. Veel bedrijven maken van het jaarverslag gebruik om, naast het benadrukken van hun interesse in het milieu, een standpunt in te nemen ten aanzien van het beleid van de overheid op dit terrein.

Een stijgend aantal ondernemingen geeft informatie over het ontwikkelen en het functioneren van een milieuzorgsysteem. Relatief veel informatie wordt verstrekt over emissies in water, bodem en lucht. Veelal wordt hierbij ingegaan op de resultaten van de maatregelen die zijn genomen om de uitstoot van schade-

lijke stoffen terug te brengen. Bij het aspect 'verbruik grondstoffen' wordt vooral ingegaan op energiebesparing en hergebruik van materialen. Veel bedrijven gaan in op het ontwikkelen en het op de markt brengen van milieuvriendelijke produkten. Het milieu lijkt in sommige jaarverslagen dienst te doen als middel voor produktreclame. Een voorbeeld hiervan vormen de jaarverslagen van Philips, waarin de aandacht voor het milieu vrijwel volledig is gericht op bijzondere eigenschappen die aan produkten worden toegedicht. Ten slotte is toekomstgerichte informatie op het gebied van milieu schaars. Er wordt vooral informatie verstrekt over investeringen.

Uit het onderzoek komt ook naar voren dat een groter deel van de industriële ondernemingen melding maakt van milieu-aspecten en dat dit vaker gebeurt door middel van milieuparagrafen dan bij de overige (niet-industriële) ondernemingen. Binnen de industriële groep is er bij de chemische en staalindustrie de meeste aandacht voor het milieu. Er bestaat een duidelijk verband tussen de informatieverstrekking en de aard van de onderneming.

Besluit

In dit artikel is ingegaan op de (niet-financiële) berichtgeving van ondernemingen op het gebied van het milieu. Eerst is vastgesteld dat berichtgeving over het milieu een logisch gevolg is van de aanvaarding van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van ondernemingen. Vervolgens is ingegaan op de inhoud van de milieuberichtgeving. Aan de hand van opvattingen van verschillende belangenorganisaties, is in grote lijnen een inhoud vastgesteld van het milieuverlag. Deze kan overigens variëren, afhankelijk van de aard en omvang van de onderneming.

Uit een onderzoek van de jaarverslagen van grote ondernemingen over de periode 1986 tot en met 1989 komt naar voren dat er in toenemende mate informatie wordt verstrekt over het milieu. Er zijn echter grote verschillen tussen verschillende soorten ondernemingen. Wat betreft de vorm van de milieuberichtgeving bepleiten wij om jaarlijks een milieuverlag te publiceren en de hoofdlijnen van dit verslag op te nemen in het jaarverslag.

Ten slotte nog een kanttekening bij het al dan niet wettelijk regelen van een milieuverlag en de inhoud ervan. Door een wettelijke regeling wordt het verstrekken van milieu-informatie gestimuleerd. Ook biedt ze bescherming tegen de ongelijkheid die ontstaat als de ene onderneming niet en de andere wel informatie verschaft. De druk vanuit de samenleving is groot om snel tot resultaten te komen.

Toch heeft de overheid voor milieuverlaggeving onzes inziens een goede strategie gekozen. Door voorlopig geen wettelijke regelingen te maken maar er wel mee te dreigen als er onvoldoende vooruitgang op het gebied van milieuzorgsystemen en rapportage wordt geboekt, ziet het bedrijfsleven in dat het beter is om zelf de problemen ter hand te nemen dan het te laten aankomen op overheidsinitiatieven en uitgebreide regulatie. Deze strategie past overigens in de traditie van de wetgeving op het gebied van de verslaggeving in Nederland, waar de wetgeving veelal de praktijk volgt en niet andersom.

H.J. Mélis
E. de With